

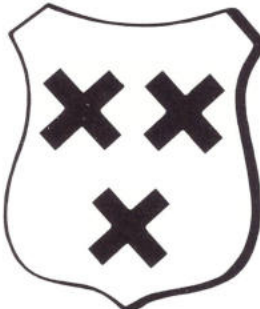
Swindrecht Were

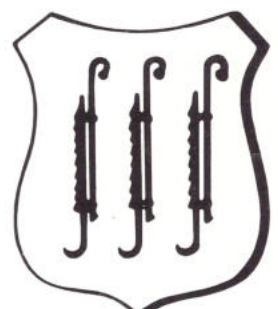
Heerjansdam

Hendrik Ido Ambacht

Zwijndrecht

Uitgave van: Historisch Genootschap, Hendrik Ido Ambacht
 Historische Vereniging, Zwijndrecht
 Jaargang 6 nr. 2
 oktober 1992

Swindrecht Were

I N H O U D :

Van oever tot oever	blz. 2
Een botanische verkenning van de Zwijndrechtse Waard in 1898	blz. 7
Een rumoerige raadsvergadering in Zwijndrecht	blz. 12
Aart Duijser, fotograaf	blz. 19
Het rechterlijk archief van Zuid-Holland	blz. 24
Het boerenbedrijf te H.I.Ambacht in de jaren '30	blz. 25
Colofon	blz. 36

*

WOORD VOORAF

Veel oudere mensen die vroeger langs de "Veersche Dijk" en Onderdijk woonden, zullen zich "meester Huizing" nog goed herinneren, zeker wanneer zij op de Openbare school aan de Wepsterlaan hun lagere schooltijd doorbrachten. Meester Huizing woonde aan "het laantje", een kort zijweggetje van de Onderdijk in de buurt van Hooftwijk. Hooftwijk was en is nog, zij het totaal veranderd, een woonwijk die gebouwd is op terrein van de vroegere steenfabriek van Gebr. 't Hooft, vandaar de naam Hooftwijk.

Onderstaand artikel is van de hand van mevrouw Anna B. Visser-Huizing, de oudste dochter van meester Huizing. Ongetwijfeld zal men zich haar nog wel herinneren. Zij trouwde met Willem J. Visser, zoon van het vroegere hoofd van de 3e Openbare Lagere School van weleer aan de Hoogtstraat. Zij wonen nu in Den Haag; mevrouw is 79 jaar en nog zeer vaardig met de pen. Zij is één van de oudste leden van ons Historisch Genootschap. Met dank aanvaarden we haar bijdrage aan "Swindregt Were".

VAN OEVER TOT OEVER

Hoe kon men, 60 jaar geleden, van het eiland IJsselmonde naar de Alblasserwaard komen?

Wanneer ik in de kranten lees, dat begin 1992 de tunnel onder de Noord zal worden geopend, wanneer ik me bedenk, wat een groots gebeuren het was, toen aan het eind van de jaren dertig de brug over de Noord in gebruik werd genomen, dan kan ik me bijna niet voorstellen, dat er een tijd was, nog niet eens zo heel lang geleden, dat men andere maatregelen moest nemen, om aan de overkant van de rivier te komen.

Mijn gedachten gaan terug naar de zomer van 1931. Ik had de onderwijs-acte behaald en had juist vier weken les gegeven aan de Openbare Lagere School aan de Pruimendijk (hoofd de heer Hamel) toen ik van de directeur van de Dordtse Gemeentelijke Kweekschool de boodschap kreeg, dat ik contact moest zoeken met het waarnemend hoofd van een Openbare Lagere School in Nieuw-Lekkerland (Kinderdijk). Ik was niet zo gelukkig met die boodschap; ik had net "de Pruimendijk" achter de rug en dat was me niet megevallen (drie klassen in één lokaal!). En wat zou me nu te wachten staan en vooral: hoe kwam ik daar, in Kinderdijk? Natuurlijk leed mijn besluit geen twijfel, ik zou gaan. Ook bij het onderwijs dreigde grote werkloosheid en iedere kans, die geboden werd, werd aangegrepen, de crisis deed zich op ieder vlak van arbeid heel sterk voelen.

En zo ging ik op de eerstvolgende woensdagmiddag (ook mijn vader was bij het onderwijs en had dan vrij) met hem op zoek naar die bewuste school.

Natuurlijk ging mijn vader mee; het zou in die tijd ondenkbaar zijn geweest dat je als meisje van 18 jaar zo maar, in je eentje, een school ging zoeken, waarvan je niet wist, waar hij stond en waarvan je ook niet wist, hoe je daar komen moest.

Mijn vader had geïnformeerd; een bus kwam daar niet, de reis moest dus per fiets plaats hebben en we moesten overvaren bij het "Nieuwe Veer". Wat ik me al van een "nieuw veer" had voorgesteld, zeker niet de platte pont, die langs een ijzeren kabel met mankracht van de ene oever naar de andere oever werd getrokken! De aanlegplaats was "in" de Molendijk, een eind in de richting van Ridderkerk. Daar fietsten we dus heen, een klein half uur; wij woonden aan de Onderdijkse Rijweg, dicht bij de grens van Zwijndrecht. Na het overvaren moesten we weer een eind fietsen, nu over de dijk aan de andere kant van de Noord. En na nog een klein half uur

fietsen vonden we de school, aan de dijk, net voorbij de toegangsweg naar het veer Elshout (Krimpen aan de Lek). Het waarnemend hoofd, de heer Brouwer, was aanwezig (die school had op woensdagmiddag geen vrij).

De kennismaking verliep naar wens en ik kon per 1 oktober 1931 beginnen, nù twee klassen in één lokaal; 3 en 4.

De herfst van het jaar 1931 was prachtig; ik heb me pas later gerealiseerd dat dat ook heel anders had kunnen zijn: mist (dan zou de pont zeker niet varen), storm en regen (wat een moeite zou dat gekost hebben op die hoge dijk), sneeuw, ijzel, niets van dat alles, bijna iedere dag mooi zonnig, droog weer.

Zou men, wanneer men nu deze reis zou maken, zittend in een auto, zeer intensief lettend op het verkeer zo genieten van alles, wat er te

Het veer Molendijk-Alblasserdam waar mevr. Visser-Huizing gebruik van maakte.

zien was voor mij, al fietsend langs de beroemde molens aan de Kinderdijk en van de herfsttuinen van de grote villa's van de directeurs van de toenmalige werven (in een van de villa's stond altijd een brandend theelichtje voor het raam!)? Ik weet zeker van niet. Ik ben me er volkomen van bewust dat deze manier van reizen niet meer past in de tijd van nu. Het zou dwaas zijn naar de tijd van vroeger terug te verlangen, nu we om over het water te komen gebruik kunnen maken van bruggen en tunnels.

Maar dat er op deze manier veel poëzie verloren is gegaan, is zeker. Moge deze bijdrage ertoe meewerken, het verleden enigszins te bewaren.

(Heel bijzonder is het, te mogen vermelden, dat de jongeman, die mij de boodschap bracht, contact op te nemen met de school aan de Kinderdijk, mijn echtgenoot is geworden).

A.B. Visser-Huizing

's-Gravenhage, november/december 1991.

In de veronderstelling dat veel oud-leerlingen van meester Huizing benieuwd zijn naar wat er van de familie geworden is, voorlopig in het kort het volgende. Haar jongere zuster Adriana (Jeanne), getrouwd met Pieter J. van der Wulp, woont in Delft. Haar broer is ds. Gerard R. Huizing en woont met zijn gezin in Spijkenisse. Op 8 mei 1862 overleed de vrouw van meester Huizing. Zijn woonplaats was Haamstede. Op 8 juli 1970 overleed hijzelf in het ziekenhuis te Zierikzee tengevolge van een verkeersongeluk.

Tot zover het gezin Huizing. Een volgende keer meer over deze onderwijzer, die 36 jaar les gaf aan de 2e Openbare Lagere School van Hendrik Ido Ambacht. Nu alvast een schoolfoto uit 1942.

Voorste rij v.l.n.r.: Piet van Es, Arie Verveer, Bas van der Linden, Jan van der Linden, Arie Bakker, Adrie Stolk, Toon Stolk;

de rij in de schoolbanken: Betsie van Es, Van Gulik, Jaap van Drunen ?, Jaap Steehouwer, Jopie van Drunen, Adrie Steehouwer, Cors Lagendijk, Gerrit van der Linden, Jos Barends, Stijnne den Belder;

3e rij: Van Gulik, Van Gulik, Tonnie van Drunen, (J.Dochter), Sjanie van Drunen, Corrie Stolk, Jaantje Stolk, Lenie Kleyne, Cobi van Klink, Sjennie van Klink en meester C. Huizing;

4e rij: Marie Verveer, Marie de Wit, Nel Plaisier, Koosje Steehouwer, Tonnie van Drunen (Antons dochter), Adrie Kleyne, daarvoor Neeltje Barends, daar schuin achter Pietje Barends, Nel van Drunen.

De zusjes Van Gulik waren kinderen van woonwaggenbewoners van het woonwaggenkamp dat lag waar nu de Metaalhandel C. Stolk te Zwijndrecht is, langs de Veersedijk bij het vroegere poldertje Walburg.

C.Lagendijk

EEN BOTANISCHE VERKENNING VAN DE ZWIJNDRECHTSE WAARD IN 1898

In 1898 is door uitgeverij W. Versluys te Amsterdam een boekje uitgegeven dat is geschreven door B.P. van der Voo, getiteld: In het Polderland; schetsen van het landschap en den plantengroei in de omstreken van Rotterdam.

Na lezing leert men de auteur niet alleen kennen als botanicus maar ook als verwoed wandelaar.

Op bl. 73 t/m 77 beschrijft Van der Voo zijn bevindingen in de Zwiindrechtse Waard. Ik denk dat hij via de Carnisseweg in Barendrecht op de Achterzeedijk terecht is gekomen en de Ringdijk van de Zwiindrechtse Waard heeft gevolgd tot aan Oostendam. Langs de Waal is hij naar Rijsoord gewandeld. Onderweg botaniseert hij; dat is mijn stiel niet en ik heb ook geen idee welke van de planten die hij noemt nu nog voorkomen, welke zijn verdwenen en welke er nu zijn en destijds niet werden aangetroffen. Zijn beschrijving van wat hij ziet en zijn bewering over wat hij meent te weten, hebben, naar mijn gevoel, vooral charme door de taal die hij gebruikt en dat wilde ik U niet onthouden.

K. Brinkman

Het betreffende deel luidt als volgt:

Een zijweg brengt ons (zuidwaarts) aan den oever van de Oude maas. Daar wachten ons uiterwaarden langs de rivier, die evenals overal het geval is, door haar vaak sterksprekende bonte kleurschakeeringen een heerlijken aanblik opleveren. Ook de botanicus vindt hier planten van zijn gading. Wij houden ons hier niet te lang op, maar spoeden ons in oostelijke richting door de gemeente Heerjansdam. In dit dorp monden twee rivieren uit, welker namen buiten de grenzen van het eiland IJsselmonde niet bekend zijn: de Waal en de Devel. De eerstgenoemde schijnt voor veel eeuwen het einde te zijn

geweest van de groote Waal -echter op de overeenkomst in naam behoeft men in dit geval niet af te gaan, daar het woord waal in het oud-Hollandsch een zeer gewone benaming was, voor hetgeen wij thans kil of inham noemen. Aan den Devel lag eens het vermaarde slot Develstein, in een heerlijk oord met een klassiek verleden. In 1351 geeft hertog Willem eenige morgen land, "ten rechten erfleen", gelegen "op ten lieuen Hille (heuvel) in Zwindrecht", die geweest waren van Willem van Duivenvoorde, doch die door hem "jeghens ons verboirt" waren.

Meermalen werd Develstein in de rumoerige middeleeuwen en in den spaanschen tijd bedreigt door legertroepen, soms verwoest, en telkens weer herbouwd. Gedurende langen tijd was het de zetel van groote geleerdheid, woonden er menschen (de van Beveren's) die met de beroemdste geleerden van hun eeuw -en toen bloeide de kennis in ons land- verkeer hadden. Doch eindelijk gingen zelfs de puinhoopen verloren van het oude gedenkteeken, dat eenmaal Develstein heette. Wie zich nu nog een voorstelling wil maken van de geschiedenis welke aan dien thans geheel opgeruimden steenklomp verbonden is, en welke geheel gewezen is in de politieke en beschavings-geschiedenis van het Nederland vóór onze eeuw, leze de beschrijving van Dr. G.D.J. Schotel.

De Waal en de Devel hebben thans tot weinig meer nut; het zijn ingedijkte stroomen, boezems geworden. De Waal maakt bochten, vormt bij het gehucht Rijsoord (aan den Dordtschen straatweg) een vrij aardig stroompje, en stort zich te Heerjansdam in de Oude Maas. Aan den mond vond ik het boelkenskruid, het koninginnekruid (le-verkruid), de gele waterruit, poelruit en de groote boterbloem. De Devel is nog bochtiger en veel korter. Ginder bij Zwijndrecht ontmoeten wij het andere uiteinde.

Van hier tot Zwijndrecht is van den dijk weinig meer te vertellen dan dat hij met braamstruiken als overdekt is. Bij Meerdervoort, waar vroeger de kievitsbloem in massa voorkwam, en ook var-

kenskervel en lieve-vrouwe-bedstro gevonden zijn, zag ik de bosch-andoorn, en op de uiterwaarden het ons bekende springzaad. Of de kie-vitsbloem nog daar groeit, kan ik niet zeggen.

Bij de spoorbrug naar Dordrecht is een kleine zandvlakte, waar wij de strand-melde en de smalbladige rolklaver aantreffen. In gezelschap werden die reeds vóór bijna een halve eeuw in Zwijndrecht gevonden. Wellicht vindt men bij een nauwkeuriger onderzoek dan ik hier instelde nog veel van die zeekustplanten terug, die toen in den Prodrumus van de Nederlandse Botanische Vereniging vermeld werden. (In de lijst achter dit werkje zijn zij opgenomen). Mij is het niet duidelijk, hoe die planten hier terechtkwamen; of meer nog: hoe zij zich handhaafden, op een plaats waar toch de voorwaarden ontbreken onder welke zij gewoon zijn te leven.

Verder vond ik hier nog de zeldzame ruige klap-roos, de driekantige bies en de zwaluwtong. Wij gaan het dorp door, dat reeds van eeuwen her dagteekent. In de 11e eeuw werd de naam Zwijndrecht al genoemd. Ja zelfs kent men aan Zwijndrecht veel hooger ouderdom toe dan aan Dordrecht. De naam van dit dorp is een waar struikelblok, wegens het dubbelzinnige van den uitgang, die zoowel veer als marktplaats kan beteekenen. Nu zou men wel geneigd zijn de eerste

afleiding aan te nemen, doch men bedenke, dat de namen Dordrecht en Zwijndrecht van voor den St.-Elizabethsvloed dagteekenen, dus van vóór den tijd toen hier een water was. Oudtijds toch moet de gansche omtrek van Dordrecht één geheel geweest zijn, de Zuid-Hollandsche waard, of Oud-Holland genaamd. De gewone afleiding van een "veer" wordt echter nog gewettigd door de uitdrukking "'t veer", waarmee Zwijndrecht werd bedoeld, in oude stukken van het bisdom Utrecht, dat voor eeuwen bezitter dezer landstreek was, totdat Dordrecht werd gesticht en de strijd bij IJsselmonde onder anderen den bisschoppen het onderspit deed delven.

In het begin der dertiende eeuw was Zwijndrecht reeds bedijkt (naar men vermoedt met Dordrecht onder een dijk betrokken) maar moet het -zooals toen zooveel voorkwam- weer zijn ingebroken. In 1331 eerst werd het herdijkt.

Een rechte weg voert van hier naar Rotterdam, volgen wij dien, dan zullen wij slechts op een enkele plaats een bocht ontmoeten, en dus een vrij eentonige wandeling aanvangen, die 3 1/2 uur duurt. De eenige afwisseling die ons wacht, zou het gehucht Rijsoord (onder de gemeente Ridderkerk) zijn, waar een brug ligt over de Waal. Toch is de Dordtsche straatweg niet geheel en al van natuurschoon ontbloot. Eerst ontmoet men er warmoezierderijen, later vlas- of koolzaadakkers, en dan eindelooze weilanden met heerlijke vergezichten. Wat de plantengroei betreft, vonden wij er de ganzebloem, de gewone zegge, de boksbaard (gele morgenster), klaprozen en koekoeksbloemen, echte koekoeksbloem en hier en daar wollegras. Langs den weg staan hoge iepen, en verder naar Rotterdam populieren waarvan de bladeren suizen en ritselen, bewogen door het zachte koeltje dat door de takken speelt.

Komen wij op de zijwegen, dan zullen wij wellicht de akkerboterbloem vinden en leeuwebekken, vlasleeuwenbek en kleine leeuwenbek, benevens het kroontjeskruid. In de slooten krabbe-

scheer en andere waterplanten, zooals bijvoorbeeld de gele plomp. De witte waterlelie -die in Schieland zoo algemeen is- ontbreekt over het geheele eiland IJsselmonde.

Schoone dreven kan men ook doorkruisen langs de Waal, van Rijsoord tot Oostendam waar de rivier zich in den Noord stort, en van daar over Ridderkerk naar Bolnes (Het Huys ten Donck), hetzij steeds langs de rivier of binnendoor. Evenals bij onze vorige wandeling naar Ridderkerk kan men dan met de boot van Fop Smit thuiskomen. Aan de Waal zal men bramen vinden, benevens hop, spirea, grote wederik, watermuur, engelwortel en koninginnekruid. Tusschen Oostendam en Zwijndrecht zag ik ook de heggewikke en de stinkende gouwe, twee planten die op het eiland IJsselmonde minder algemeen schijnen voor te komen.

H.I. Ambacht Gemeentehuis

Het was een warme zomerdag; met buit beladen keerden wij huiswaarts; behalve de planten die wij inzamelden op onze wandeling -met het doel ze straks thuis te determineeren en voor bewa-

ren klaar te maken- namen wij een onuitwischbare herinnering aan de ijsselmondsche dorpen mee. Hier is men buiten, en geniet men onbeperkt. Veel malen nog hebben wij het eiland bezocht, dat daar ongekend in stilte verborgen zooveel schoons biedt. En thans lust het ons lofzangen te doen weerklinken over die vriendelijke eenvoudige streken, en er op aan te dringen, dat de lezer daarheen trekke, op een zomermorgen, vroeg, liefst vóór dag en dauw, en zich niet door de aan een wandeling van veel uren verbonden vermoeienissen late weerhouden, om daar te genieten van onze kalme, bescheiden Hollandsche Natuur; op een eiland waarvan weinigen ooit méér vernamen, dan dat het vlas oplevert en schapen, en aardappelen en wat al niet meer.

(Om de leesbaarheid te verbeteren is de latijnse naam van de planten achterwege gelaten).

Red.

EEN RUMOERIGE RAADSVERGADERING IN ZWIJNDRECHT

We schrijven 30 mei 1924; 't is vrijdagavond. Zwijndrechts gemeenteraad zal om zeven uur vergaderen. Voor de tweede maal binnen één week. De atmosfeer is broeierig, maar de sfeer niet minder. De eer van ons dorp staat op het spel. Onze woonplaats heeft de landelijke pers al enige malen "gehaald": er was een lintjeskwestie geweest, er was een verordening tot stand gekomen op het blaffen van honden, het liggen aan dijken, ja zelfs een vloekverbod! In de dagblad- en politieke pers werd dit alles breeduit besproken.

Maar in de afgelopen weken was de naam van Zwijndrecht zelfs in de Tweede Kamer genoemd. Het kamerlid Schaper had erop gewezen, dat de zuigelingensterfte hier nog hoger was dan in Dordt. Daarover werden in de raadsvergadering vragen gesteld. De gemoederen waren verhit geraakt; de partijpolitiek speelde mede een

rol. Er waren zelfs harde woorden gevallen:
"Het water is hier zuiverder dan de leer!"
Dinsdag j.l. had Kögeler vragen gesteld over
Schapers opmerkingen in de Kamer. Uiteindelijk
waren de debatten toen gestaakt.
Deze vergadering moest duidelijkheid brengen.
Misschien vertolkte het Dordrechtsch Nieuwsblad
wel veler mening:

Nog hield het scherp debat over Schaper's
vragen aan.
Nog droeg de Raadhuis zaal de oppositievraag.
Beroerde het gemoed van dorping en vreemden,
ontrustte menigeen in Zwijndrecht's groene
beemden.

Ik zie ze in gedachten komen, de vroede vaderen
van Zwijndrecht. De één komt blootshoofds, een
ander draagt zijn hoed, een derde het karakter-
istieke hoofddekstel de "bommezije" pet
maar goedgehumorst is er niet één! Er moeten
spijkers met koppen geslagen worden, of wel-
licht spijkers op laag water worden gezocht. In
ieder geval zal er geschiedenis geschreven wor-
den, want de eer der gemeente staat op het
spel. In het fraaie raadhuis aan het Veerplein
tekenen de leden de presentielijst. De respec-
tabele magistraat burgemeester Petrus Doorn zal
de vergadering presideren.

Na de gebruikelijke opening en het vaststellen
van het beknopte raadsverslag van 27 mei,
krijgt de heer Horsman het woord. Hij bestrijdt
het dat zijn fractieleiden het rapport over de
zuigelingensterfte voor "hun standje" nodig
zouden hebben. Gelegenheid om met Schaper over
diens uitlatingen te corresponderen had hij nog
niet gevonden. Spreker meent dat ook wat de hy-
giënische toestanden betreft er in Zwijndrecht
al zeer veel tot stand is gekomen en brengt een
"eere-saluut" aan de burgemeester die zich
hiervoor energiek heeft ingezet. Schaper had de
voorzitter van de raad geenszins willen bekri-

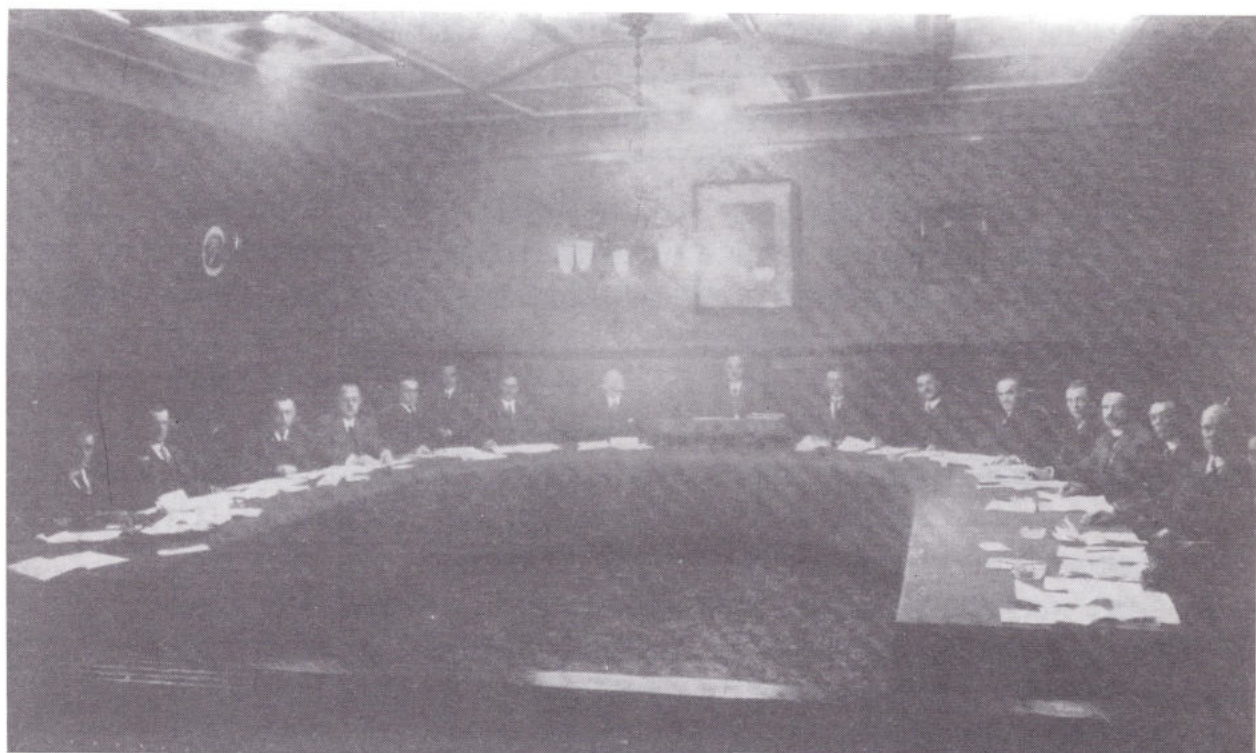
tiseren, maar meende natuurlijk wel dat Zwijndrecht een "Mekka" was van de A.R.P. Vervolgens voerde de heer Los het woord. Deze merkte eveneens op, dat het geen goede zaak was dat in de raadsvergadering vragen werden gesteld over gezegdes in andere colleges en uitspraken in dagbladen. Los bracht ook andere zaken waarmee Zwijndrecht de pers had gehaald aan de orde. Wethouder Van Schaardenburg noemde het betoog van Los niet zakelijk en verzocht hem met voorstellen te komen. De heer Kögeler wilde alleen de heer Horsman beantwoorden; op de onjuistheden van Los zal hij niet ingaan.

Tijdens de redevoeringen van de heren Kögeler en Los was het 't raadslid Stolk dat regelmatig, min of meer luidruchtig, zijn afkeuring liet horen. Stolk had hoed, noch pet of muts op, maar de bokkepruik! Hij bezigde tijdens de rede van Los ook menige malen het woord strooplikker. De burgemeester moest hem herhaaldelijk tot de orde roepen. Doch het bleef niet bij de consumptie van genoemd produkt van de vaderlandse ontbijttafel. Toen Kögeler het woord voerde, riep Stolk zelfs "luide" door de vergaderzaal: "Je zuigt overal venijn uit!"

De burgemeester had Stolk nu al diverse malen vriendelijk doch dringend verzocht te zwijgen, evenwel zonder het gewenste resultaat, integendeel, Stolk werd steeds opgewondener. Hij kreeg niet het woord, hij nam het, zodat Kögeler zich genoodzaakt zag om te zwijgen.....

Ondertussen werd het welletjes. De burgemeester sommeerde het recalcitrante raadslid te vertrekken. Echter, Zwijndrechtters kunnen koppig zijn: Stolk bleef! Op verzoek van de voorzitter verscheen daarom "de sterke arm". Of beter: twee paar sterke armen. De politiemannan Kooiker en Langenbach traden ten tonele. Volgens het Dordrechtsch Nieuwsblad van 31 mei niet

goed wetend "of het ernst is ja dan neen". Het was ernst: Stolk moet "d'r uit". Het ledigen van een pot met voornoemd broodbeleg bleek desalniettemin een minder tijdrovende zaak dan het verwijderen van dit gemeenteraadslid. Diversen verhieven zich van hun zetel en bemoeiden zich ermee: rukken en trekken enerzijds en tegenhouden aan de andere kant. Raadsleden vergaten zichzelf en hoe moeder de vrouw 's middags nog hun zondagse pantalon van een keurige vouw had voorzien en rollebolden over de vloer. Boordeknoopjes sprongen van de stijf gestreken overhemden. Volgens ooggetuigen hadden sommigen een "kop die nog rooier was" dan de kleur van de politieke partij die zij vertegenwoordigden; anderen leken niet langer meer representant van de anti-revolutionaire partij. Het was gewoon revolutie. Eén geachte afgevaardigde werd bij de keel vastgegrepen en kon nog met moeite uit zijn geprangde gorgel de woorden "Ik stik!" doen opluisteren, hetgeen overigens niet geheel

De Zwijndrechtse gemeenteraad in de raadzaal van het raadhuis aan het Veerplein (1926). In het midden burgemeester Doorn.

bezijden de waarheid was. Los, die op de grond lag te worstelen, zette luidkeels het Wilhelmus in. Maar zelfs het aanhoren van de plechtige melodie van het volkslied vermocht geen einde te maken aan het strijdgewoel.

Uiteindelijk was Stolk dan toch "weggewerkt", maar tot ieders verbazing kwam hij nog weer even de raadszaal binnen, op een matje. (De werkster had het linoleum naar behoren in de boenwas gezet...). Helaas voor hem slechts kort. Veni, vidi, foetsie. En zoals de zon op dat moment boven de Oude Maas ter kimme neigde, ging ook zijn politieke ster onder.....

Inmiddels was de vergadering geschorst. Na de schorsing bood Los namens Stolk zijn verontschuldigingen aan. Terecht namen de voorzitter en de raad daar geen genoegen mee. Stolk moest dat zelf doen. Deze was daartoe bereid, op voorwaarde dat "die vent" (bedoeld werd Kögeler) hem niet bleef zitten uitlachen. Kögeler ontkende gelachen te hebben. Even leek het erop, dat de burgemeester Stolk opnieuw wilde laten verwijderen, daarom bood hij zijn excuses aan. Veel woorden werden er tijdens de vergadering niet meer over de zaak gesproken, maar gezichten kunnen soms boekdelen spreken. In ieder geval circuleerde er in de regio al spoedig het volgende gedicht:

Van de raadszaal naar de rechtszaal.

De gemeenteraad van Zwijndrecht
Is een wonderbaarlijk ding.
Daarom heeft hij ook bekendheid
In ontzettend breeden kring.
't Feit, dat menig buitenlander
wel eens over Zwijndrecht praat,
zit 'm niet in Jurgens' olie,
maar in den gemeenteraad.

In ons eigen land heeft ieder
Vaak van Zwijndrechts raad gehoord.
En de faam van dat college
gaat gestadig aan maar voort.
't Is zóó sterk, dat op de scholen
Men de kinders leren laat:
"Zwijndrecht is bekend geworden
als model gemeenteraad!"

Wie de kleinen zoet wil houden *)
Leest voor hen het een of ander
Uit het Zwijndrechtsch raadsverslag
zelfs het allerkleinste wichtje
Dat nog niet op beenen staat
Schaterlacht al om de woorden:
"Zwijndrechtsche gemeenteraad".

Die gemeenteraad van Zwijndrecht
Keuvelt zoo maar zonder schroom
Stellig wel een maand of zeven
Over 't rooien van een boom.
Nimmer gaat men daar wat vluchtig
Over een agenda heen
Want zoo'n zitting duurt gewoonlijk
tot des nachts, vèr over één.

't Is in Zwijndrecht voorgekomen
Bij een raadsvergadering
Dat zoo'n edelachtbaar heerschap
De vrijpostigheid beging
Kous en schoenen uit te trekken
en toen eensklaps onverwacht
buiten de gewone agenda
't Bloote been ter tafel bracht.

Zwijndrecht is een rustig dorpje
waar men nooit aan 't vechten gaat
Uitgezonderd op één plaatsje
En dat is juist in den raad...
Men verkoopt om zoo te zeggen
Daar de ruzie steeds per bos
En men slaat bij 't bakkeleien
Letterlijk er flink op "los".

't Is een maand of twee geleden
Dat er weer eens heibel was
't Ééne raadslid trok een ander
Heel krampachtig aan zijn jas.
Toen verscheen opeens politie.
En met overgroot rumoer
Rolde 't halve raadscollege
Fröhlich strijdend op den vloer.

't Was een oorverdoovend leven
En er viel ook meen'ge tik.
Eén der strijders riep nog hijgend
Met een paars gezicht "Ik stik!"
En een ander, van beginsel
Trouw aan onze Koningin
Zette bij dit bokspartijtje
Kermend het "Wilhelmus" in.

Dit geval uit Zwijndrechts' raadszaal
Onzen lezers wel bekend
Kwam naar onze Dordtsche rechtszaal
Voor het arrondissement.
Onder overgrooten toeloop,
Naar men zegt zelfs uit den Bosch
Zaten op het zondaarsbankje
De beklaagden Stolk en Los.

Hoe de uitspraak hier zal luiden
hoort men na een week of twee
Maar intusschen doet men moeite
Om voor Zwijndrecht's B. en W.
Het alleenrecht te verkrijgen
Om het eere-praedicaat
"Raadslid-bokser" te verschaffen
Aan de leden van den raad.

C.R. van den Berg

*) Helaas is er een regel van het gedicht
verloren gegaan.

AART DUIJSER, FOTOGRAAF

Zwijndrechtenaren die zich, voor de eeuwwisseling, wilden laten portretteren, gingen daarvoor gewoonlijk naar Dordrecht. In de verzamelingen familiefoto's, opgeborgen in de bekende schoenendoos of netjes in een album bewaard, zal men dan ook foto's aantreffen, gemaakt door bekende Dordtse fotografen, zoals Karel le Grand, F.C. Hameter, H. van Houwelingen en H.J. Tollens. Rond het jaar 1900 kon men echter voor het laten maken van een foto "voor de pont" blijven. Aan de Rotterdamseweg nr. 85 (nu het pand van woninginrichter Beumer) had Arnoldus (Aart) Duijser zijn fotografisch atelier ingericht.

Aart Duijser met zijn grootvader Teunis van Noort.

Wat bewoog een jongeman ertoe om in een klein dorp, zoals Zwijndrecht toen was, de eerste beroepsfotograaf te worden? Hiervoor kunnen twee redenen genoemd worden. Ten eerste: hij was artistiek begaafd, tekende en schilderde, hoewel zijn talent wat deze kunstvormen betreft niet tot ontwikkeling is gekomen. Ten tweede: hij was minder valide en niet geschikt voor "gewoon" werk. Wel trok hij er op uit met statief en fototoestel om buiten opnamen te maken. Zijn portretten, vaak gemaakt met een landelijk decor als achtergrond, getuigen van vakkennis. Daarnaast heeft hij een

een groot aantal dorpsgezichten gefotografeerd, die door verzamelaars hoog worden gewaardeerd. Deze dorpsgezichten werden uitgegeven door de fa. T.van Noort, later door Morks en Geuze. Op de achterzijde van het karton waarop de portretten zijn geplakt, staat vermeld: "A.Duijser Zwijndrecht, ingericht tot het maken van vergrotingen, ook naar verbleekte portretten. De platen blijven voor nabestelling bewaard". Dit laatste is jammergenoeg niet gebeurd, maar veel foto's zowel portretten als dorpsgezichten, zijn nog steeds te bewonderen.

Arnoldus (Aart) Duijser is geboren te Zwijndrecht op 13 december 1877. Hij was een zoon van Daniël Joh.Corn. Duijser, pakhuisbaas "op de rijstmolen" en Barbara van Noort. (Dochter van Teunis van Noort en Margaretha Helena van Loon). Zijn leven heeft een tragisch verloop. Volgens overlevering is hij als baby gevallen en heeft daarbij zijn rug gebroken. Op de foto van hem en zijn grootvader Teunis van Noort, overigens gemaakt door H.J. Tollens, Fa. J.C. Hameter te Dordrecht, is dit duidelijk te zien. Als zijn vader overlijdt, is Aart nog geen zes jaar; hij heeft twee jongere zusjes: Margaretha Helena en Johanna en een halfzusje Anthonia Anna Maria van zeventien, uit het eerste huwelijk van zijn vader.

Aart Duijser, foto gemaakt door M. Weinberg. Heeft hij voor zijn overlijden zijn atelier van de hand gedaan?

Margaretha Helena Duijser en Margaretha Helena van der Linden, respectievelijk zuster en nicht van Aart Duijser. Waarschijnlijk is de zwarte paraplu gebruikt om de modieuze hoeden beter te laten uitkomen.

Het is niet verwonderlijk dat er na al die jaren weinig over zijn persoon bekend is. Toch is er een gebeurtenis in zijn leven, die hem karakteriseert. Hij doet Lena Barbara Stoop, dochter van Teunis Stoop en Elisabeth van der Ven, schriftelijk een huwelijksaanzoek. Deze brief is zo ontroerend en ingetogen, dat wij menen deze te mogen opnemen.

Waarde Barbara

Hoewel ik er erg tegen op zie,
gevoel ik me toch gedrongen mijn ge-
voelens aan je kenbaar te maken.

Daar ik niet langer mag wachten
neem ik dezen weg te baat om tot
mijn doel te geraken, wijl ik je nooit
of hoogstzelden alleen te spreken krijg.

Ik moet je dan bekennen dat
ik bijzondere genegenheid voor je gevoel.

Reeds eerder zou ik je dit geschre-
ven hebben, maar om verschillende
redenen heb ik 't uitgesteld.

Ik hoop dat mijne liefde door
uwe wederliefde beantwoord wordt;
mocht ik me hierin vergist hebben,
wil dan ronduit je gevoelens zeggen
en me de stoutheid vergeven, dat
ik aan jou het durven denken.

Hopende op eenig antwoord, 't zij mon-
deling of schriftelijk verblijf ik
je lief.

A. Duyser

de omme

*J. J. Bij een afwijzend antwoord
verzoek ik je wel het bovenstaande
geheim te houden, (aan je om tante
kan je het natuurlijk wel zeggen)
Wel er ons huis en de huisgenooten
ook niet om meiden.*

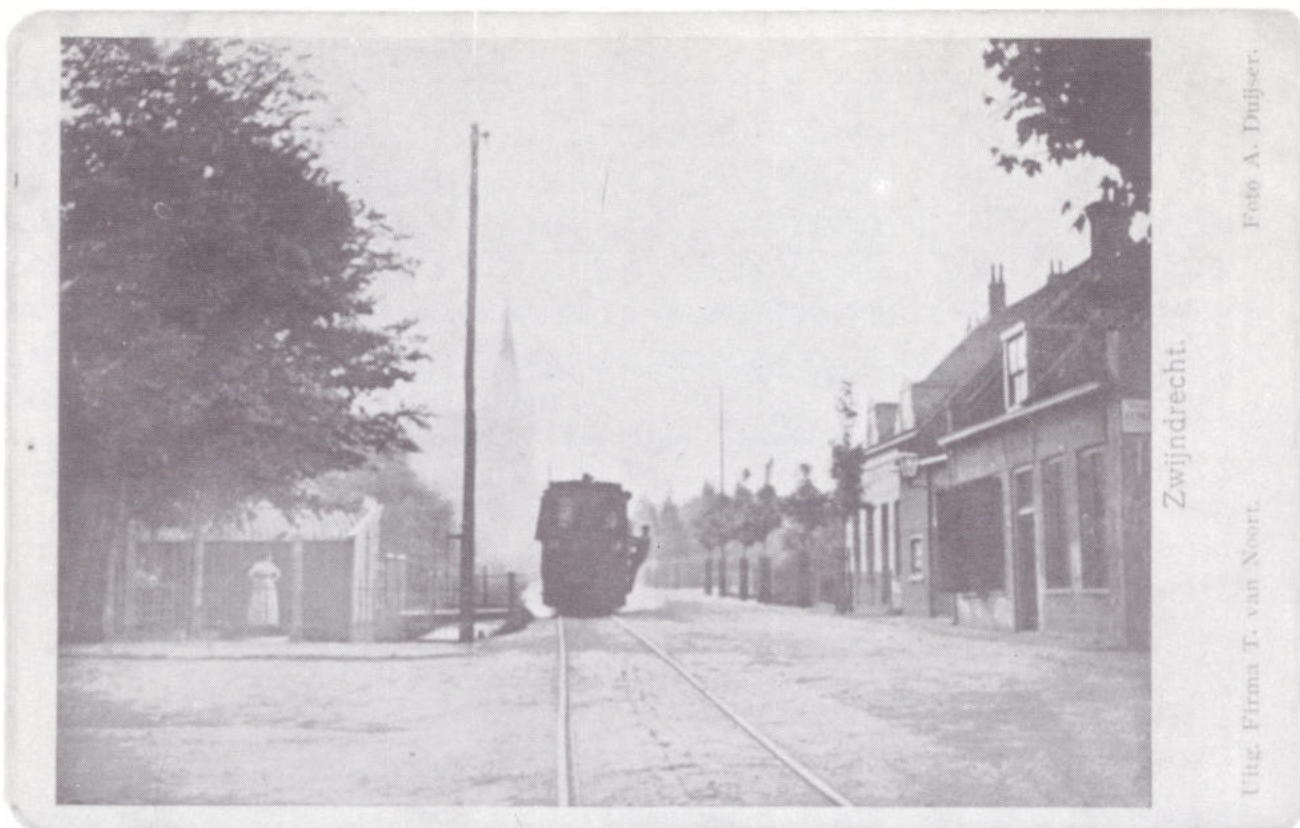
A. v. d. Linden

Barbara neemt het aanzoek aan en zij trouwen op 26 september 1907. Het huwelijk is van korte duur. Aart overlijdt op 4 april 1908. Op 9 augustus 1908 wordt hun zoon Arnold (Aart) geboren. Aart Duijser werd dertig jaar, maar heeft de Zwijndrechtenaren, die belangstelling voor de historie van hun dorp hebben, veel nagelaten.

Lena Barbara Stoop hertrouwt op 8 juni 1916 met Abraham Middelhoek, weduwnaar van Barbara Stoop. Hij is winkelier/handelsreiziger. Aart Duijser groeit op in het gezin Middelhoek. Zoon Aart drukte de voetsporen van zijn vader, d.w.z. hij werd als amateur een zeer verdienstelijk schilder en tekenaar. Hij hield in 1977, op verzoek van de Zwijndrechtse Raad van Cultuur, een expositie van zijn werk in de Burgerzaal van het Raadhuis. O.a. een dertigtal tekeningen van Zwijndrechtse dorpsgezichten naar foto's van zijn vader. Veel van zijn werk is toen gekocht en wellicht nog in Zwijndrecht aanwezig.

Met dank aan:
Mr. A. Duijser te Nijkerk

A. van der Linden

Het "blokkendoosje" gefotografeerd op de Langeweg ter hoogte van de Noteboomstraat, dichtbij het woonhuis van de fotograaf.

HET RECHTERLIJK ARCHIEF VAN ZUID-HOLLAND
Nr. 119, criminele rollen

29.12.1763. Thijs Huijzer, wonende te Ridderkerk, heeft aan de Oostendam te H.I.Ambacht op de rietgronden van de Zwijndrechtse Waard tien bossen riet gesneden aan de Dommis en zestien bossen uit het Frankesteijnsch gors. Tevens heeft hij zijn kinderen, die hem niet bij het werk wilden helpen, willen kastijden. Zijn vrouw trok partij voor haar kinderen en Huijzer, die in woede ontstak, bracht zijn vrouw met een botte schaar verwondingen toe aan haar arm. Huijzer heeft zich ook schuldig gemaakt aan andere dieverijen. Ter verdediging voerde Huijzer aan dat hij in grote nood en armoede tot zijn daad gekomen is.

Het vonnis van de vierschaar luidde: Openbare geeseling en brandteijkening en bannissement.

Na de WO-II kwam in de landbouw een sterke mechanisatie op gang, deels veroorzaakt door import, vooral uit Amerika, van tractoren en grotere machines, zoals aardappel- en bietenrooimachines en korenmaaiers, die het graan tegelijkertijd konden dorsen. Hierdoor konden meer werkzaamheden in een kortere tijd worden uitgevoerd. Tegelijkertijd ontstond door de sterke uitbreiding van de industrie een vergrote vraag naar arbeidskrachten, waardoor de landarbeiders niet alleen een hoger loon konden verdienen, onder veelal prettiger werkomstandigheden, maar daarnaast heel wat uren minder behoeften te werken. De jaren '30 vormden dan ook min of meer de laatste periode waarin de arbeid met paardentractie werd verricht. Omdat ik in deze tijd op het ouderlijk bedrijf "de Vreedenburg" (Wepsterlaan) opgroeide en volwassen werd en met vee werkte, lijkt het me goed het een en ander uit deze tijd aan de vergetelheid te ontrukken.

De bedrijven

Van de circa 20 boerderijen was slechts een drietal gevestigd langs de Veersedijk tot de Paulusweg. Gedurende de laatste honderd jaren was door de toename van het aantal tuinbouwbedrijven de landbouw verdwenen. Het gedeelte van de polder H.I.Ambacht, begrensd door Paulusweg, Krommeweg, Rotterdamseweg en Veersedijk is door het voorkomen van zand meer geschikt voor het uitoefenen van de tuinbouw. Dit zand is door enkele dijkdoorbraken uit de ondergrond "gewield" en over het land geslagen. De namen Kruiswiel en De Kom duiden hier nog op. Deze zogenaamde overslaggronden zijn bij uitstek geschikt voor tuinbouw. Hier verdween de akkerbouw het eerst. Door de woningbouw verdwenen andere bedrijven. Vanaf de Paulusweg en de Krommeweg naar het Noorden is de grond "zwaarder" (bevat meer klei) en moeilijker te bewerken. De opbrengst is groter.

Bedrijfstypen

In de jaren voor de oorlog waren er nog twintig bedrijven. Ze hadden een oppervlakte van 25 tot 40 ha. terwijl één bedrijf circa 75 ha. telde. Het waren gemengde bedrijven; d.w.z. met zowel veehouderij als bouwland. De levende have bestond uit ongeveer vijftien melkkoeien, drie tot zes paarden, verder meestal enkele schapen en kleinvee (kippen, eenden, soms een paar ganzen of kalkoenen). Het voordeel van melkvee was dat per twee weken melkgeld werd ontvangen. Deze inkomsten werden gebruikt voor lonen, aanschaf van veevoeder, eigen onderhoud en allerlei lopende uitgaven.

Met wat bouwland was voor de hiervoor benodigde werkzaamheden, zoals het ploegen, eggen, zaaien e.a. een aantal van drie paarden nodig. Als norm gold: één paard per vijf ha. Grasland was meestal bij de boerderij gelegen; bouwland lag verder van de bedrijfsgebouwen. Dit hield verband met de werkzaamheden. Koeien moeten tweemaal per dag gemolken worden. Hoewel het verschil in kwaliteit van de grond per bedrijf niet zo groot was, speelde het wel een rol: een lager, vochtiger perceel is minder geschikt voor bouwland.

De verkaveling was matig; dit houdt in dat de ligging per perceel t.o.v. het bedrijf niet al te best was. Het was bijvoorbeeld niet aaneengesloten in twee of drie kavels bij huis, maar meer verspreid door de polder. Alleen in Sandelingen Ambacht lag het grootste deel voor de boerderij, soms echter doorsneden door de Achterambachtseweg. Deze kavels liepen door tot de Rotterdamseweg. Na de aanleg van de Rijksweg moest soms wel twintig tot dertig minuten worden omgereden om op het achterste deel te komen!

De mensen

Het melkvee vroeg dagelijkse arbeid, terwijl op de akkers vooral van april tot december veel werk was. De boer had leiding en toezicht.

Verder waren er, naast een dienstbode, wel één of twee "vaste" mensen: de bouwknachten. Zij melkten, verzorgden en werkten met de paarden. Vaak waren deze mensen een groot deel van hun leven in dienst bij dezelfde familie en woonden in. Naast vrij wonen, een landje of tuintje en enkele liters melk per dag (een bedrag werd bij het aangaan van de arbeidsovereenkomst vastgesteld) ontving men een loon van zestien tot twintig gulden per week.

Voor seizoenswerk werden losse arbeiders aangenomen; men had een man per vier ha. nodig. Dit werk begon half maart met kunstmest strooien, aardappelen poten, suikerbieten uitdunnen, onkruid wieden met de hak (koolhouw genoemd), wieden en eindigde begin november met de bietenoogst. Bijna alle werkzaamheden werden aangenomen, meestal tegen een vast bedrag per vierkante roede. Hierdoor was het mogelijk een verdienste boven het gewone loon te behalen, wat wel nodig was, want bij regen en 's winters werd geen werk verricht en moest men naar andere bronnen van inkomsten omzien. Meestal draaide het op "stempelen" uit. Velen werkten jaren aaneen bij dezelfde boer.

Het vee

De veestapel bestond meestal uit zo'n vijftien melkkoeien en het bijbehorende jongvee. Per tien melkkoeien werden circa drie vrouwelijke kalveren (kuisjes genaamd) en drie pinken (éénjarige dieren) aangehouden. Als ze (ruim) twee jaren waren (vaarzen), kaldden deze voor de eerste keer af.

Na de tweede keer afgekalfd te hebben, op driejarige leeftijd dus, werden ze schotten genoemd. De haarkleur was zwartbont met soms een wit- of blaarkop; roodbont vee kwam weinig voor.

De paarden waren nog van het zogenaamde eilanderras. Dit was een vlot dravend, vrij zwaar paard, verwant aan het huidige Friese paarde-ras. Soms werd het gekruist met het Belgische

Hooiladen in de Sophiapolder, circa 1928.
(Op de achtergrond fabrieken te Papendrecht)

Duidelijk is achter de bestuurder (Louw Vliegenthart) de gek te zien. Dit is een soort ladder, waartegen het hooi aan de voorkant in lagen werd opgestapeld, het zogenaamde voor leggen. Het was een kunst een voer hooi zodanig te stapelen dat het evenwicht gehandhaafd bleef. Was "het voer" hoog genoeg, dan werd door de gek een boom, de zgn. ponderboom en aan de achterkant met een lang touw de zgn. "bing" aange-trokken en vastgesjord.

trekpaard. In die jaren kwam dat op en werd op de kleigronden gewaardeerd vanwege het rustige temperament en het zwaardere gewicht.

Ieder paard had een korte naam met een verschillende klinker: bijv. Cor of Jet. Het wist wie of er bedoeld werd. Koeien hadden meestal een vrouwen naam.

Het gewas

De gewassen werden in drie categorieën verdeeld: granen, hakvruchten en handelsgewassen. Men verbouwde de granen tarwe, haver en gerst. Tarwe was in hoofdzaak wintertarwe, die werd ingezaaid tussen half oktober en half december. De opbrengst overtrof die van zomertarwe. Deze werd in het voorjaar ingezaaid wanneer bij een strenge winter (die waren er toen nog) de wintertarwe grotendeels was bevroren. In de jaren twintig waren door kwekers enkele nieuwe tarwerassen gekweekt, namelijk Wilhelmina- en Julianatarwe. Die gaven een belangrijk grotere opbrengst en waren beter bestand tegen ziekte. Haver diende hoofdzakelijk als veevoer, vooral voor de paarden.

Ook gerst verbouwde men voor het vee; het werd gemalen voor het melkvee. Goede partijen werden verkocht als brouwgerst of als voer voor de kippen.

Hakvruchten blijven lager en worden op grotere afstand gepoot of gezaaid. Daardoor is gedurende een groot deel van de zomer een betere onkruidbestrijding met de hak mogelijk. Dit zijn aardappelen en bieten. Financieel gezien gaven en geven die het beste resultaat. Vooral tijdens de oogst, die met de hand gebeurde, was er veel arbeid nodig. De aardappelen, meestal Bintjes (toen al), Eigenheimers en Furores (een roodschillige winteraardappel), verschaften naast het rooien veel werk, door het sorteren, opzakken of inkuilen voor de winter. Daarnaast werden veel aardappelen rechtstreeks aan particulieren thuis geleverd. Ieder zorgde toen nog

voor wintervoorraad, die dan vorstvrij werd opgeslagen, hetzij in een grondkuil, hetzij in de kelder of onder de bedstede.

De suiker- en voederbieten werden met een kleine spade stuk voor stuk met de hand uitgestoken. Dat was vooral bij suikerbieten, die helemaal in de grond groeien, geen gemakkelijk karweitje. Begin er maar eens aan, in het najaar bij regen en koude zo'n 80.000 bieten per ha. te "lichten" en te "koppen"!

De oogstwerkzaamheden van zowel aardappelen als bieten, alsmede het zichten en op schoven binden van granen waren aangenomen werk. Toen in de tweede helft van de dertiger jaren de korenmaaiers in gebruik kwamen, gaf dit grote arbeidsverlichting waarmee niet ieder erg gelukkig was. "Weer een stuk aangenomen werk minder", werd er gezegd.

Van handelsgewassen zoals uien, erwten en vlas werden hoofdzakelijk de laatste twee geteeld. Al meer dan drie eeuwen was de vlasbewerking belangrijk. Schoon water voor het roten van de stengel was een eerste vereiste. De Noord en de Waal waren schoon, waardoor van oudsher de teelt van vlas sterk gestimuleerd werd. Het zaaizaad werd veel geïmporteerd uit de Oostzeelanden; het werd verpakt in vaten en kwam als Riga's tonzaad in de handel. Ook deze tak van nijverheid had sterk te lijden van de crisis. Na 1935 begon de vraag naar linnen weer toe te nemen en werd hier en daar weer voorzichtig wat meer vlas geteeld. Brachten de granen en hakvruchten in deze jaren respectievelijk f 250,- en f 450,- per ha. op, in 1937 verkocht een boer in Ridderkerk vlas voor f. 650,- per ha. Het hele landbouwende deel der bevolking in onze buurt stond op z'n kop. In datzelfde jaar hadden wij in deelbouw met mijn a.s. schoonvader ongeveer één ha. witlof. Nadat die in het voorjaar geveild was, werd er afgerekend. Ons portie (de helft) bedroeg het dubbele, dus f.1300,- per ha. Ik vergeet nooit de waarschu-

Tarwe "mennen". De "lege" boerenwagen.

Duidelijk is te zien dat in deze streek geen lange boom werd gebruikt. De paarden trokken aan een korte boom met omhoog lopende punt, de "kromme disselboom", welke door de rijder met de voet werd bijgestuurd. Met het voorste zgn. "bijdehandse" paard werden in de dertiger jaren nogal wat prijzen behaald op springwedstrijden van de "Landelijke Ruiters". Het laadvermogen van de wagen werd vergroot door aan de beide zijden op circa 40 cm. aan legger te plaatsen.

De "gek" ligt hier gestreken, terwijl de "ponderboom" uitsteekt buiten de achterklep: "het krat".

Op de achtergrond hoeve De Rossenburg. De personen zijn J.W. Kooijman en zijn jongere broertje Laurens. (Later geëmigreerd naar Canada).

wing meer die mijn vader me toevoegde: "Als je vertelt wat die witlof heeft opgebracht, schop ik je poten onder je k... vandaan!"

Ik weet niet of hij zelf op de "soos" zijn mond kon houden, maar een paar jaar later waren er meer boeren die witlof teelden. Het hield niet lang stand; de Ambachtse kleigrond was te zwaar, waardoor de wortels sterk vertakten.

Een andere deelbouw bedreven in samenwerking met tuinders of los personeel was de spruiten-teelt. De boer gaf land en de benodigde bemesting, het werk zoals poten en plukken gebeurde door de compagnon. Dit laatste was 's winters een slecht en koud werk. Gedurende de winter werd in drie of vier keer op het veld met de hand geplukt en daarna in de schuur gesorteerd. De overblijvende spruitenstokken werden in het voorjaar aan het vee opgevoerd. De huidige spruiten zijn hybride soorten, die, omdat ze over de hele lengte van de stok gelijktijdig volgroeid zijn, in één keer machinaal geplukt kunnen worden.

De werktuigen

Na de Tweede Wereldoorlog, toen de paarden langzamerhand door trekkers waren verdrongen, kwamen er grotere en zwaardere machines met grotere werkbreedtes. In korte tijd kon hierdoor met minder personeel meer werk verzet worden. Dit werd in de hand gewerkt doordat na 1950 veel meer arbeiders er de voorkeur aan gaven om in de industrie te gaan werken. In de jaren dertig waren alle werktuigen bestemd voor paardentractie. Er bestonden voor de grondbe- werking ploegen voor zowel stoppel- als winter- voor. Er waren eggen met zware, lange tanden om in het voorjaar het bouwland zaaiklaar te maken en lichtere met korte tanden (zgn. spijkereg- gen) voor de onkruidbestrijding in de granen. Verder zaaimachines, maaimachines, hooischud- ders en hooiharken. Later kwamen er nieuwe ma- chines bij: korenmaaiers, getrokken door drie

of vier paarden, die zowel het graan afmaaiden en met behulp van een ingenieus knoopapparaat schoven konden maken.

Dan was er natuurlijk nog de logistieke afdeling. Alle produkten moesten immers naar de bedrijfsgebouwen vervoerd worden!

Eeuwenlang zijn hiervoor de zgn. boerenwagens gebruikt, vierwielige wagens, waarvan de bodem van het laadvlak vrij smal en tamelijk hoog was, in wezen niet erg efficiënt. Het laadvermogen was bij hooi en graan circa 800 kg en bij bieten en aardappelen 1200 tot 1500 kg. Als 't land in het najaar door regen erg nat was, kon de hoeveelheid tot de helft teruglopen. De vrij smalle wielen sneden dan diepe sporen in de bodem, waardoor later het ploegwerk zwaarder werd en van de paarden soms het uiterste werd gevergd.

Meestal gebeurde het vervoer van de produkten met de "staande wagen". Hierbij waren drie wagens en vier paarden in gebruik. Eén wagen met een span (meestal minder snelle paarden) werd op het land geladen. Was die vol, dan was intussen een lege wagen met een span rappere paarden gearriveerd; de spannen werden omgewisseld, de volle wagen vertrok naar de boerderij om gelost te worden. Intussen was in de schuur een volle wagen gelost. Hier stonden natuurlijk geen paarden voor. Dit was de zgn. staande wagen. Hierbij was minimaal zeven man nodig; twee of drie op het veld, een rijder (het mooiste baantje!), en nog drie of vier man thuis op de tas. Was de afstand te groot, bijv. als er gehoid werd in de Sophiapolder en ook over de binnen Noord moest worden gevaren, dan werden twee wagens aan elkaar gebonden. Eén span trok dan beide wagens. Zo kwamen ook geladen wagens weer naar huis.

Met twee span en vier wagens kon dan per keer circa een ha. hooi naar huis gehaald worden. Met laden en lossen was dan wel de tijd tussen de melkmalen verstreken. De dagen waren lang;

normaal werd 's morgens om circa vijf uur begonnen met melken en 's avonds werd de dag rond zes uur ook weer met melken beëindigd.

Na aftrek van twee schafttijden ('s morgens van negen tot half tien en 's middags van een tot twee) werd er dagelijks toch wel zo'n elf uur, dus wekelijks circa 65 uur gewerkt. Ook 's Zondags moest er gemolken worden. In de zomer was daar toch al gauw twee uur of langer voor nodig. In de winter duurde dat langer, want de koeien moesten dan ook nog gevoerd worden.

Werkweken van zeventig uur waren dus normaal. Bij een weekloon van f. 18,-- à f. 20,-- bedroeg het uurloon dus ongeveer dertig cent. Kom daar nou eens om!

Met zijn inkomen liep de boer niet direct te koop. Ik weet nog dat mijn moeder in 1933-'34 elke week f. 20,- huishoudgeld kreeg. Daarnaast werd voor melk, aardappelen, groenten enz. (produkten van het eigen bedrijf) niets berekend. Aan 't einde van het boekjaar was een winst van f. 500,-- gemaakt, met andere woorden: het totale inkomen bedroeg ongeveer f. 1500,-. Mijn vader vond het "geen slecht jaar".

De verschillen met nu zijn wel erg groot. De boer was een zelfstandige ondernemer met status. Hij stond aan het hoofd van vier tot zes man personeel. Nu is hij nog wel zijn "eigen baas", maar ook zijn eigen knecht, want meestal is er geen ander personeel meer, hoogstens maakt hij voor sommige werkzaamheden, zoals het oogsten van de granen, aardappelen en bieten, gebruik van de loonwerker. De investeringen in de grote machines die hier gebruikt worden, zijn voor de meeste bedrijven niet meer op te brengen. Als boerenzoon vond je al deze zaken gewoon; het hoorde zo. Per week kreeg je een gulden of daalder zakgeld. Ik vergrootte mijn inkomen door het fokken van konijnen, zowel voor de tentoonstelling als voor de aanvulling van mijn zakgeld. Wat eenden en ganzen zorgden

voor kerstmis ook nog voor wat extra inkomen. De kosten waren nihil, daar was de voerton van de "oude heer" goed voor, die een te sterke uitbreiding van al dat gedierte ook niet altijd op prijs stelde. Een kniesoor die zich daaraan stoorde. Daarnaast hadden we als boerenjongens uit de omgeving de landelijke rijvereniging "De Develruiters" opgericht, wat een prettige ontspanning gaf, ook na een soms lange dag van hard werken. Terugziende moet ik zeggen: "Ik heb een fijne jeugd gehad".

Ook aan ontspanning werd gedacht. Bij het 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina werden Oranjefeesten gehouden op het weiland langs de Kerkstraat bij de Kastanjehoeve. Er was o.a. een wedstrijd ringsteken met tilbury's. Op de bok de schrijver met zijn verloofde Annie Baan. Op de achtergrond de watertoren aan de Veerlaan.

J.W. Kooijman

Colofon

"Swindregt Were", een naam die naast "Swijndregt Were" al vroeg gebruikt wordt voor de Zwijndrechtse Waard, is het periodiek van het Historisch Genootschap Hendrik Ido Ambacht en de Historische Vereniging Zwijndrecht.

Het blad verschijnt twee tot drie keer per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie H.I.Ambacht:

mw.P.M.Kats-

van de Velde

C. Lagendijk

A. de Zeeuw

Redactie Zwijndrecht:

drs.C.R. van den Berg

mw.E.Dreesens-

van der Linden

A. van der Linden

K. Popijus

Redactie-adres voor H.I.Ambacht:

Weteringsingel 118B

3342 AL H.I.Ambacht tel. 01858-13965

Redactie-adres voor Zwijndrecht:

Prins Bernhardstraat 28,

3331 BR Zwijndrecht tel.078 - 194677

(tevens adres secretariaat Historische Vereniging Zwijndrecht).

Secretariaat Historisch Genootschap Hendrik Ido Ambacht:

Ir. H. van Vliet, Weteringsingel 38

3242 AJ H.I.Ambacht - telefoon 01858-12272

Postgiro 440728

Druk: Pro Patria Zwijndrecht

De verkoopprijs voor losse nummers: f 4,75

ISBN 90-73236-07

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen.

